

Драган СТОЈАНОВИЋ

НАСЛЕЂЕ И САВРЕМЕНОСТ

Питајући се о присуству традиције у савременом песништву, питамо се о могућностима трајања духовних садржаја и о могућностима њиховог *обнављања* у временима која су им уследила. Друга страна тог питања јесте она херменеутичка: како у актуелној садашњости разумевамо оно из давнине потекло а и сада присутно, и како га себи, с обзиром на сопствени повесни тренутак, тумачимо. У зависности од тога тећи ће и стваралачки процес у којем ће ти садржаји – у поезији и другде – бити евентуално обновљени, ревитализовани, искоришћени у новим, ка њима окренутим делима. Али, у зависности од тога, и промене у нашем саморазумевању и увек изнова обнављаном новом тумачењу себе после додира са неком духовном творевином – тећи ће на један или други начин. Интерпретација у једном часу нужно прелази у аутоинтерпретацију тумача – зашто би се иначе читало, ако то не доноси и неко ново, промењено разумевање себе онога ко чита? Имајући то у виду, питање о трајању старог у новонасталом, као и о разумевању старог у савремености, доводи пред питање о историји: дакле, у каквом *историјском времену* су древни садржаји имали да опстану и чему су све морали да одоле, да не би постали плен заборава?

Различите традиције указују на различите историјске токове појединих култура, у којима се образовао (односно није се могао образовати) континуитет одређеног првобитног духовног садржаја у његовом зрачењу кроз каснија времена. За српску историју карактеристичан је велики хијатус о којем се неизоставно мора мислити када је о овом континуитету реч, у поезији, као и иначе. Тај зјап који дели старо наслеђе од оног што се стало обнављати од 18. века надаље, недвосмислено је ту: прекид континуитета једне културе, узрокован »спољак«, који се не може превазићи, нити минимизирати, зарад жеље или добре воље да се као континуитет обнови и настави.

Могућа његова обнова има, мислим, утолико веће изгледе, уколико је песник свеснији тог хијатуса, наравно, под претпоставком да је реч о песнику који озбиљно рачуна са изазовима свога сопственог времена и који настоји да тим изазовима одговори. У том смислу, више је него симптоматично да у антологијски преглед који започиње са Светим Савом, на пример, кад-тад морају да уђу лирске народне песме, као другачији вид премошћивања прекинутог, као креација за себе, од које

ће савремени лирски песник, као субјект који до свог издвојеног и као таквог увек препознатљивог гласа пре свега и држи, лакше моћи да добије оно за чим ипаче, у прошлости, уопште не може, нити треба да трага, јер тражено, унапред зна, неће наћи.

Имати ослонац у непостојању ослонца јесте парадокс који даје наду да је аутентичан глас могући. То се види колико по бројним промашеним настојањима да се континуитет успостави пуким *шемајизовањем* одређене (древне) грађе, колико, на другој страни, по успелој артикулацији оног што је из давнине ослушнуто и као такво, посредовано управо зјапом у којем је (био) напросто мук, допире до актуелне садашњости.

Без урањања у тај наш историјски мук неће се у уметности обновити ни глас који сада говори оно битно или – што за поезију уопште није неважно – може да фасцинира и понесе. Повратак, уколико се заиста жели прави повратак до извора, немогућ је, с историјом каква је наша, без застајања у простору зјапа, који пас је од извора оделио, и без стварног искуства усамљености, остављености, сиротовања на граници светова, изнуђене регресије и заборав на који смо у том простору били осуђени. Вештачки су ми увек деловали они покушаји који су сећање хтели да очувају без овог искуства заборав, као да заборав није било; који су обнављање покушавали без доказа о проживљеном болу непоправљивог рушења; који су, штавише, настојали да надокнаде изгубљено без свести о ненадокнадљивости и стварног израза тог губитка, пре било чега другог.

Ако су се срећније културе развијале без прекида какви су нама били досуђени, то не значи да смо ми зато коначно осуђени или на кратко намћење или на пуко тематизовање печега што знамо да је било наше у прошлости, али без снаге да му улијемо снагу захваљујући којој би нам оно *сад* нешто значило за будућност. Да бисмо имали нешто што нас доиста духовно дира и покреће у садашњем – уосталом доста страшном, и по ко зна који пут страшном – часу, и да бисмо се могли сачувати за будућност, са свим оним што нам из прошлости припада, не можемо себи посао олакшавати и тако што ћемо се, као писци, али и као читаоци, који, читајући, откривају и преобликују садашње себе, напросто окренути уназад, тражећи оно што је било или што је преостало. Сачуваћемо се и оснажити се, духовно се окрепити и егзистенцијално проширити, уколико се обазremo и за свим оним што нам је ускраћено, што је изгубљено, опустошено и затрто, дакле сондирајући *иразно месио* »дисконтинуитета«, у времену какво је наш род проживљавао.

Песници који у савремености доиста усцевају да премосте зјап што нас дели од извора – таквих нема много – крећу превасходно са тог *иразног месија*, које је сваки нашао за себе, као свој сопствени губитак и бол, као лично проживљену празнину на којој се мора градити. Тек онда и одговарајућа тематизација овог или оног садржаја из прошлости постаје стваралачки аутентична и уграђује се у будућност, у којој, ваља се надати, неће бити потребе да се из оваквог противређа ствара мисао о овом нашем времену.

Преведено у термине конкретне књижевне анализе и вредновања, ово, међутим, не омогућава никакве уопштене закључке. Тек анализа једне по једне песме, у својој одељености и од циклуса, књига или целог опуса појединих аутора, показује шта се у овом погледу постигло или није постигло.

Једно је, међутим, сигурно: и идеологија *новой*, која би да пренебрегне традицију за вољу окренутости у будућност, као и идеологија која само у традицији види темељ на коме се може развијати стваралачки живот у садашњости и одатле изникла опсесија »идентитетом«, анализи усмереној ка конкретности и појединачном остварењу могу само да шточе и нашкодиле су до сада веома. Некад чак и тако да су такву анализу сасвим онемогућавале. Ни будућност ни идентитет, наиме, не задобијају се везивањем за – увек потенцијално или стварно тоталитарско-репресивне, али и променљиве, често олако и на брзину промењене – идеологеме. Поезија, када је то, има свој од садржаја свих таквих идеологема слободан и независан живот.